

in zmaga entente kljub vsem 14 točkam mojstra Wilsona. In kakor da vse skupaj ni še dosti, oborožuje ententa sinove svojih narodov in jih pošilja v boj proti ruskemu ljudstvu, ki je storilo samo to zlo, da se je ravnalo strogo po načelu samoodločbe in da se je osvobodilo pijavk in vseh onih reakcijskih elementov, ki mu niso dopustili, da bi se dvignilo v solnčne višine resnične svobode in resničnega življenja.

Vendar je vse logično in v jasnem razmerju z moralo, v okvirju katere se vrši vse dejanje in nehanje družbe, v kateri se nahajamo. Vojska ni bila napovedana zato, da odstrani socialno zlo, ki gloda družbo kakor glodajo miši tramove zastarele stavbe. Kapitalizem, ki je vojno povzročil, ne more gledati mirno, da bi se porodile iz njegove vojne njemu škodljive posledice. Od tod sledi tudi ves napor kapitalističnih držav proti nastajanju nekapitalističnih, socialističnih držav. Ali vojna je spravila na svetlo, kakor vihar iz globočin morja, nebroj novih vprašanj, ki jih pariška konferenca ne razume in jih ne more rešiti, in je ustvarila v narodih novo dušo, ki je današnji družbi tuja. Zastopniki ententinih držav imajo nalogo, da rešijo na mirovni konferenci probleme svoje zmage. Dočim ostane narodom samim težka naloga, da rešijo probleme, ki so se porodili iz zla in trpljenja, iz skrbi in hrepenenja v teku strašne vojne, ki je šla to pot preko svojih naravnih smotrov.

Proletarijat, oni proletarijat, ki se v svoji zavednosti ne more ujemati v presojevanju vzrokov in posledic vojne z onimi krogi, ki so vojno povzročili ako je tudi niso želeli, se ne more spuščati v podrobno kritiko mirovnih pogojev pariške konference. Odklonil je odgovornost vojne in je odklonil vojno v

njenem polnem obsegu. Nikdar ni hotel biti identificiran z elementi, ki so vojno podpirali in opravičevali. Danes odklanja en block tudi vse delo pariške mirovne konference. Proletarijat ne more pripoznati in ne bo nikdar pripoznal pravomočnosti in legalnosti sklepa pariške konference. Žrtve, ki jih je preneslo ljudstvo vsled obljub posameznih državnikov, utegnejo biti upravičene le, ako se obljube izpolnijo. Za nas, za socialiste, za naš proletarijat velja zahteva po resnični samoodločbi narodov, zahteva po miru, ki bo onemogočal vsakršno nadaljno vojno, zahteva po odpravi tajne diplomacije in militarizma in ob enem zahteva, da se odpravi sistem izkoriščanja posameznih oseb in posameznih narodov in plemen po posameznih, po posameznih narodih in plemenih.

Ali, le dobra in dobro obdelana zemlja zamore biti dobra valilka sadov. Lepe in ponosne stavbe miru in pravice je treba graditi le na trdni podlagi. Iz nečiste mlake ne bomo pili zdrave studenčnice. Današnji družabni red nam da, kar premore in zmore. Pač pa so nekateri verovali v možnost, da jim prinese vojna izpolnitev njihovih idej alov. Ni se zgodilo, ker se ni moglo zgoditi. Ali, radi tega ni treba obupati. Tudi razočaranja hranijo v sebi vrednost bogatih naukov. Še bolezen je včasih kakor zdravilo, ki človeka prerodi in zbudi v njem vero v bodočnost in v življenje. In mi vsi smo preboleli hudo bolezen. Pazimo, da se ne vrnemo zopet vanjo. Naše mesto je na strani proletarijata, ker edino on nas zamore povesti v ono solnčno bodočnost, ki hrani v sebi življenje, pravico in svobodo tudi za nas. Tudi nemško ljudstvo bo moralo izpremeniti svoje nazore, ako bo hotelo preboleti krizo in pokoro, ki mu je naložena.

FERDO KLEINMAYR:

PRIRODA V BOGOSLUŽJU IN BAJESLOVJU PRVOTNEGA ČLOVEKA

RAZVOJNO teorijo priznavamo danes vseh vsepovsodi, kjer hočemo razlagati kakšen naradni pojav, ki se nam danes prikazuje kot nekaj dovršenega. S tako metodo nam je omogočeno, da prodremo do bistva pojava, da izluščimo njegovo jedro,

da si ga ogledamo vsestransko, kako je prvotno vzniknil, kaj mu je bilo pozneje dodano, kako se je razvil od priprostosti do najvišje kompliciranosti ali pa obratno.

Tako pripoznavamo, da se je človeško pleme telesno postopno razvijalo iz nižje

oblike do današnje višje. Moramo pripoznati, ker nas do tega silijo številne izkopanine, okameneli kostni ostanki človeka iz pradavnine, kakor n. pr. oni, ki jih je v letih 1901.—02. našel prof. Gorjanović pri Krapini na Hrvaškem, in mnogi drugi, o katerih je bilo v učenjaškem svetu često mnogo prerekanja. Ali te neme priče iz davnih dni govore tako jasno in določno, da ne moremo več popolnoma zanikati postopnega telesnega razvoja človeškega plemena. Roko v roki s telesnim razvojem pa je moral iti duševni razvoj. To je povsem naravno. Ko hitro se je namreč iz raznih vzrokov začela širiti črepinja, ki oklepa človeške možgani, oziroma ko hitro so postale te možgani obsežnejše in težje, moralo se je tudi čuvstvovanje in mišljenje posestnika teh možgan spreminjati, spopolnjevati. In tako pripoznamo danes razvojno načelo tudi, ko analiziramo, ko preiskujemo človeško čuvstvovanje, ter duševni napredek človeštva.

Veliko ulogo v duševnem razvoju človeštva je brezdvomno igralo versko čuvstvo in iz njega izhajajoče oblike verstva. Danes stojimo pred dejstvom najbolj abstraktnega enobožstva (monoteizma), da celo pred brezbožtvom (ateizmom). Vendar ni vsepovsod po naši zemlji tako, in nekoč v daljni, sivi pradobi tudi v naših civiliziranih pokrajinah med našimi kulturnimi plemeni ni bilo tako. O tem nas narodoznanstvo (etnografija) in zgodovina prav zadostno poučujeta. To smo že vsi čuli, da so naši pradedje »malikovali«, in da žive še dandanes stomilijonska plemena, ki »malikujejo«, oziroma, ki jih mi nazivljamo »pogane«.

Kaj pa je to — »malikovanje«, kakšno mu je bistvo? Nekaj prav starega, nekaj prvotnega mora to biti, saj ga srečamo v najstarejših časih, o katerih nam zgodovina ali pa starinslovske govorita. Kako je vzraslo to »malikovanje« med človeškim rodом, v kakšni misli je imelo svoj izvor, kako se je ta prvotna, okorna oblika verstva potem razvijala, čistila, stremela višje in višje in pripravljala tla za vedno lepše, vedno idealnejše verske ideje? To hočem pojasniti na podlagi najmodernejših znanstvenih nazorov o tem predmetu.

Prvotni človek je zajemal svoje verske nazore iz prirodnih prikazni, in tudi predmete svojega bogočastja (kulta) ter z njim zvezanega bajeslovja (mita), to je svoje bogove je

vzel iz prirode. Ni jih samovoljno izbiral, ni jih iskal, temveč sprejel jih je, kakor so se njegovemu razglablajočemu duhu slučajno ponujala. In ti bogovi niso imeli prvotno prav nič človeškega na sebi, niso mu bili podobni ne vnanje ne notranje. Prabogovi prvotnih plemen so bile živali. To nam tako čudno zveni, da se nam tako bogočastje ob prvem hipu kar omrazi, in le če se poglobimo v bistvo tega čudnega pojava, izgubi živalski kult ono odurnost, ki jo nosi za kulturnega človeka. Le ko spoznamo ono veliko ljubezen, ki jo je gojil prvotni človek do prirode, iz katere je izšel, ki mu je bila vedno mati, včasih mačeha, in ki jo je v njenih predmetih, prikaznih in pojavih častil po božje, le tedaj bomo spoznali, da je živalski kult prav naravnim potom vzrasel, da je bržkone edino možna izhodna točka prvotnega verstva, in da nima v svoji ideji prav nič odurnega na sebi, kakor tudi se je ta kult pozneje ponekod razvil v prave izrodke.

Ali niso bile samo živali, ki jih je prvotni človek oboževal, da se zdi ta kult najstarejši. Priroda je ponujala človeku pač več. In tako se je vzporedno z živalskim kultom razvijalo oboževanje še drugih prirodnih predmetov, tako da je prvotni človek pričel častiti po božje marsikatero rastlino, kamene, ogenj in vodo. Vsi ti različni kulti pa niso nastopali posamezno, temveč tesno spozjeni med seboj. Seveda se izraža v tem plezmenu bolj ena vrsta bogočastja, v onem plezmenu pa bolj druga. Ali istočasno nastopajo vse.

Gotovo je zanimivo vedeti, kakšno zvezo je našel prvotni človek potom bogočastja in bajeslovja med seboj in prirodo ter njenimi pojavi.

* * *

I.

I. Žival v bogočastju in bajeslovju.

Ako hočemo živalski kult pravilno in pravično oceniti, ne smemo se postaviti na znanstveno stališče sedanje zoologije. Prvotni človek je opazoval prirodo s povsem drugačnimi očmi nego danes mi. Zato je tudi njegovo znanje o živalstvu povsem drugačno negoli naše, ki dvoumnosti ne dopušča in povsod le išče golo resnico. Zoologija (če smemo to besedo v tem slučaju rabiti) prvotnega človeka nosi vse znake bujnih, fanta-

stičnih pravljič. Prvotni človek ne vidi v živali samo svojega tovariša in brata, temveč vidi v nji tudi pradedu človeškega rodu, stvarnika zemlje, sveta. Ta pravljiški živalski svet pa ni še izumrl; zasledujemo ga še dandanes ne samo med nekulturnimi plemeni, temveč celo med narodi z visoko kulturo, med Indijci, Kitajci in Japonci, in tudi drugod je često kaj lahko dokazati njegove sledove. Z napredujočo vedo so se pač raztrgale megle tega pravljiškega sveta, mesto bajk so zavzele pozitivne resnice, in naše predstave o živalski naravi so se temeljito spremenile. Zato se nam vidi sedaj živalski kult nesmiseln in brezumen, ali prvotnemu človeku se je moral videti popolnoma smiseln in razumen. Pojavil se je s tako naravno silo, da bi skoro dejali: »prirojen mu je.« Živalski kult je starodavna oblika svetovnega naziranja in moral je vznikniti v človeku z neko samoumevnostjo, proti kateri ni bilo ugovora.

V čem pa obstoja bistvo svetovnega naziranja prirodnega, oziroma prvotnega človeka?

Prvotni človek je oduševil vso prirodo, tedaj tudi »mrtvo« prirodo. Tega ni storil, ker je morda zasledil v sebi individualno dušo. O taki individualni duši, ki bi bila lastna posameznemu človeku, prvotna plemena ne

vedo ničesar. Zato tudi prvotni človek ni podal posebne duše vsaki rastlini, vsakemu kamenu itd. Pač pa prvotni človek pripoznava neko splošno duševno snov, neki življenjski fluid, ki oživlja vso prirodo s človekom vred, ki lahko šine v žival, ali rastlino, ali kamen, ki biva v ognju ali vodi.

S tem pa še ni podana razlaga za živalski kult ter kult drugih prirodnih predmetov in pojavov. Napačno bi bilo tudi sklepati, da je človek pričel oboževati prirodo, toraj tudi živali, iz močnega čuvstva odvisnosti od prirode, ali iz strahu pred njenimi pojavi, ali iz groze pred smrtjo. Vsega tega še sedaj živeča prirodna plemena ne poznajo v oni meri kakor se je nekoč mislilo. Prvotni človek toraj ni oboževal živali, ker so ga v moči prekašale, ker so bile silnejše od njega. Saj je prvotni človek oboževal tudi prav nedolžna živalska bitja, in njegovo bajeslovje nam pripoveduje, da je tudi grozotnim živalskim bogovom usojeno, da slednjič poginejo.

S tako razlago bi toraj ne prišli daleč in seči moramo globje, oziroma se moramo oprijeti starejšega nazora v tej zadevi, in ta nazor pravi: živalski kult — to je čarovništvo. Takoj bomo videli, da smo s to razlago na pravi poti.

(Dalje prihodnjič.)

PREGLED

Šolski.

Problemi Julijske Benečije. Pod tem naslovom je prinesla 24. številka tednika »L'Unità«, (problemi della vita italiana), ki izhaja v Rimu in Florenci, poročilo prof. Alda Oberdorferja, tajnika italijanskega Višjega kulturnega sveta v Trstu na zborovanju v Florenci. Poročilo se deli v kratek uvod in štiri dele: politični problemi, šolski problemi, upravni problemi in gospodarski problemi ter tozadavne resolucije. Omejiti se hočemo le na »šolske probleme« in pri teh tudi le na one odstavke, ki se pečajo s slovenskimi šolami in z učenjem slovanskih jezikov v naših krajih:

Šolski problem je predvsem političen problem, kakor povsod, tudi za nove dežele Italije: da v teh krajih je morda še bolj kakor v katerikoli drugem kraju, posebno v mešanih okrajih in v onih, kjer govorijo drug jezik nego je državni.

Za izključno slovenske okraje ne more biti dvoma o tipu šol, ki naj se ustanovijo ali ohranijo: V teh šolah bodo poučevali v slovenskem, oziroma hrvaškem jeziku, in sicer po možnosti domači učitelji, ki so dovršili učiteljske v materinem jeziku in so se potem naučili italijanščine v posebnih šolah, morda v Florenci. Na teh šolah bi se poleg splošne učne snovi, ki je skupna za vse ljudske in srednje šole, učili tudi toliko italijanske zgodovine, da bodo

mladeniči predno stopijo v življenje nove države, na katero so jih priklenili politični vzroki, spoznali, kakšen pomen je imela in ima Italija v življenju narodov in v napredku civilizacije. Ti zgodovinski podatki pa morajo biti natančni, objektivni, brez nacionalističnega besedičenja, ki bi ustvarilo v srcih učencev drug nacionalizem, morda ravno tako retoričnega, toda gotovo nevarnejšega. Učencem bo treba tudi predavati o zgodovini in vrlinah naroda, kateremu pripadajo po jeziku in tradiciji, od katerega pa jih je odtrgala politična nujnost. »Jezik Italije« se bo učil povsod, na vseh šolah, in bo obvezen predmet; kajti nesmiselno bi bilo, da ne bi italijanska vlada zahtevala učenja državnega jezika od vseh državljanov.

Težje je vprašanje za mešane okraje. Italijanščine se bodo morali naučiti vsi, preostaja torej še vprašanje: Ali naj se učijo tudi Italijani drugi deželni jezik? Odgovor mora biti pozitiven: že radi tega, da ne bodo Italijani teh dežel absolutno manj sposobni kakor Slovani. Slovani bi obvladali dobro svoj jezik in italijanski ter bi popolnoma upravičeno zmagali povsod — kakor se je to že zgodilo pod avstrijskim režimom — pri natečajih za javne službe (kjer se bo morala zahtevati dvojezičnost).

Za vprašanje, kakšna šola naj se otvori v takih krajih, bi bil odločilen in zadosten sledeči moment: Kjer bi bilo število šolskih otrok ene narodnosti zadostno — n. pr.